

S FÜGGETLEN SZEMLE



IRODALOM KRITIKA TUDOMÁNY

IRODALMI FŐMUNKATÁRSÁK:
SIMON ANDOR
HABÁN MIHÁLY
SÁFÁRY LÁSZLÓ

SZERKESZTI
DÉNES BÉLA

SZERKESZTŐSÉG
ÉS KIADÓHIVATALI:
VII, DAMJANICH U. 49
I. EM. TELEFON: 40-9-73
SZERKESZTŐSÉGI ÓRÁK:
MINDEN SZOMBATON 5-7

Magánkapitalizmus és államkapitalizmus*

Az állam befolyásának növekedése a termelés irányításában általánosan terjed az egész világon anélkül, hogy ezt a jelenséget bárki is rokonszenvesnek találná, sőt annak ellenére, hogy a kapitalista államok minden hivatalos szakértője és félhivatalos közgazdásza nyilatkozatában, beszédében, könyveiben kézzel-lábbal kapálózik ez ellen és veszedelmeit bizonygatja. De hiába építette le például uralmának kezdetén a fasiszta olasz kormány az állami üzemek nagyrészét, ma már ott tartanak, hogy az olasz nagyipar és bankrendszer lassanként az állam felügyelete alá kerül. Ez is mutatja, hogy itt elemi erővel jelentkező folyamattal állunk szemben, mely ellen lehet tiltakozni, búsulni rajta, de melyet megállítani a mai körülmények között aligha lehetséges.

A jelenség tulajdonképeni oka az, hogy a magánkapitalizmusnak azok az előnyei, melyeket a jó öreg tankönyvek szoktak felsorolni, mint a kezdeményezés, egyéni felelősség, egyéni érdek, „melyek nélkül termelni nem lehet“, fokozatosan a múlttá lesznek. Az önálló kezdeményezésnek és a termelvények szabad versenyének véget vetett a kartellizálás. A kereskedelmi szellemből nyilvántartóiroda lett, mely semmit sem különböztik valamilyen állami monopólium iródjától. A kapitalizmus bürokráciájának így az idők folyamán szükségszerűen egybe kell nőnie az állami adminisztrációval. A világháború óta, melynek egyik legfontosabb és Európára végzetes következménye a tengerentúli országok, azaz a mi szempontunkból nézve a „piacok“ felszabadulása volt a régi iparállamok gyámsága alól, az európai iparállamok termelési apparátusa sokkal nagyobb, mint amekkorára szükség volna. Az ennek következtében a vállalatok között felfokozódott verseny oda vezetett, hogy a gyárakba befektetett tőke nagy része elérteketlenedett. Ez arra kezd készütni a kormányokat — legelőször természetesen a tőkében legszegényebb államok kormányait — hogy a szabadverseny elvét feladva, a kartelleknek és általában a meglévő vállalatoknak hivatalos elismerést, monopolisztikus helyzetet biztosítson. Újabb gyárak alapítását engedélyhez akarják kötni. Ez az irányzat már több kelet-európai államban érvényesült, jelei vannak Olaszországban s e „hódító“ gondolat bizonyára a szegénység terjedésével egyenes arányban fog keletre nyugat felé vonulni. Olaszországban kívül Németországban, ahol a hitelrendszer nagy része máris az állam kezében van és Japánban, ahol a nehéziparban az államnak igen nagy szerepe van, fog ez a tendencia a leggyorsabban érvényesülni a jelek szerint.

A tőke vezető férfiai ezt a folyamatot elvileg ellenzik, mert maguk is érdekelte vannak abban, hogy befektetéseik értéke el ne vesszen, ők is követelik, ahogy mondani szokták, „a nemzeti vagyon védelmét“.

Ezzel maguk ássák alá a magánkapita-

lizmus létjogosultságát, de oly nagy érdekek kényszerítik őket erre, hogy ezen az úton már nincs megállás számukra. Ha az ipar monopolizálva lesz, a nem foglalkoztatott emberek alkalmazásának még az elméleti lehetősége sem adódik, ezek eltartása az államokra nehezedik majd, még pedig a mai helyzetnél sokkal nagyobb erkölcsi súllyal, hiszen az államok intézményesen teszik lehetővé az „egyéni kezdeményezés“ iparfejlesztő szerepét. Mind általánosabbá válik majd az a kívánság, hogy az államok egészen vegyék a kezükbe a termelést. Egyébként a múltban is mindig úgy volt, hogy magánmonopóliumból állami monopólium lett. Gondoljunk a póstára, dohányra stb. A nagyipar államosítása felszabadíthat ugyanis bizonyos termelési energiákat, mert az állam nagyobb tőkevesztésig elviselésére képes, mint a magánmonopólium. Azonkívül az államosítás a felemás helyzet sok ellentmondását fogja megszüntetni. Ha a termelési apparátus az állam kezében lesz, a népesség foglalkoztatásának elvi kötelezettsége is — vitán fölül — az államot illeti.

Az államilag, bürokratikusán irányított termelés gondolata enyhe borzadállyal tölt el mindenkit, aki már látott ilyen intézményeket. Túltengő adminisztráció, lazsálás, nem-törődömség az állami gazdálkodás kísérő jelenségei az egész világon. Ahol az államkapitalizmus, a központilag irányított termelés eddig kipróbálták, onnan valami nagy csáb-erő nem sugárzik ki erre a gondolatra. A „tervgazdálkodás“ szónak a hangzása szebb, mint a mögötte rejlő értelem. Jogosan hozzák fel a „tervgazdaság“ szó ellen, hogy ma is az van, mert terv nélkül senki sem termel sem. Hogy a sok kis terv helyett egy központi terv jobb volna, azt az eddigi példák nem bizonyították be eléggé meggyőzően. Mert lehet például egy állami „terv“ rossz is. Tévesen számítják ki a szükségleteket, amelyet egyébként is lehetetlen előre helyesen kiszámítani. A magánvállalkozás, mely azonnal reagál arra, ha valamiben szükséglet van, sokkal inkább „szükségletkielégítő“ termelést folytat, mint bármilyen bürokratikus szükségletmeghatározó bizottság. Tegyük fel, hogy egy állami terv kiszámítja, hogy ennyi meg ennyi mezőgazdasági gépet fog termelni. El is készítik azokat, de amikor a gépek elromlanak, nem tudják elég gyorsan megjavítani, mert gépkatarrészekről már nem gondoskodott a „terv“. Viszont, ha kellően gondoskodtak volna a pótkatarrészekről, akkor az előre kiszámítás lehetetlensége folytán, bizonyára felesleges nagy mennyiséget csináltak volna. A magánvállalkozásnál is van árú-elértéketlenedés, anyagpazarlás. De feltételezhető, hogy egy „tervszerű“ gazdálkodás sokkal nagyobb anyagpazarlást folytathat, mert nincs senki, akinek a zsebe megérzi, ha feleslegesen sokat csinálnak valamiből, vagy nincs senki, aki keresni szándékozik és felkutatja, hol kell valami.

A rossz tervnél még az egészen „tervszerűtlen“ gazdálkodás is jobb. A fejlődés azonban mégis az államkapitalizmus irányába

vezet, mert a mai helyzet felemás, következetlenségeiben tragikomikus és a tiszta szabad gazdálkodástól maguk a kapitalizmus mai vezetői irtóznak a legjobban. Figyeljük csak a mai kapitalizmus „ideológiai felépítményének“, a mindenféle árnyalatú jobb-oldali világnézletek képviselőinek kirohanásait a „szabadverseny-liberalizmus“ ellen. Ez is bizonyítja, hogy a mai kapitalizmus már nem akar szabad vresenyit!

Hiszen láthatjuk a magánkapitalizmus meg nem értését az egyetlen következetes gazdasági rendszerrel, a szabad gazdasági rendszerrel szemben. A mai adórendszer bünteti a vállalkozást és büntetlenül hagyja a termelési javak parlagon hevertetését. Ha egy gyár dolgozik, adót fizet, ha nem dolgozik, nem fizet adót. Ha egy telken épít valaki, adót fizet, ha nem épít, hanem a földet spekulatív öblből tartja, nem fizet, vagy alig fizet adót. Az állami adórendszernek fokozatosan a földjáradék- és telekértékedő alapjára való helyezése a gazdasági élet forradalmibb átalakulásával járna, mint a világon eddig végbement bármely változásnál történt. Lehetetlenné tenné a spekulációt és a gazdaságilag gyöngye kezek termelési javaitak kénytelenek lennének olyanoknak átadni, akik tényleg akarnak is termelni, mert nem volna különbség a spekulánsok adója és a tényleg produkáló adója között. Ez volna az igazi forradalom, de a „szabad“ kapitalizmus vezetőinek már nem kell az igazi szabadság. A spekulatív jövedelmekről nem hajlandók lemondani.

Viszont a mai válság a régi módszerekkel nem győgyítható. Az európai iparállamok piaci fokozatosan elmaradnak, a hanyatlásnak legfeljebb tüneti kezelése lehetséges. Az államok próbálkoznak fognak telepítés és a meglévő erőforrások intenzív igénybevitelével gondoskodni a népesség eltartásáról, mindez azonban az általánosan utált államosított termelés felé vezet. Az államkapitalizmusnak hosszas vajúdasokon keresztül történő konszolidálása után, az állam keretén belül azért fognak egymással küzdeni az egyes osztályok, hogy az értékéből minél többet biztosíthassanak maguknak. Mint a 19. században az autokratikus államok népei az egyenlőségért küzdöttek, a XX. században a munkásság küzdelmének célja az lesz, hogy az adminisztráció minél kevesebbe kerüljön és szociális szolgáltatások alakjában az értékéből minél nagyobb részét kapják vissza maguk a termelők. A kisajátított magánkapitalisták helyenként némi kártérítést fognak kapni, az adminisztráció különállása megszűnik, a különbség állami és nem állami alkalmazottak között elenyészik. A munkaidő csökken a technika fejlődésével, a kultúra emelkedése pedig az állam szerepének visszafejlődését és az önkormányzatot, a termelés decentralizációját mozdítja elő lassanként. Az út mindenképpen erre az irányra mutat, az államkapitalizmus azonban, meggyőződésünk szerint, nem rejt magában sok élvezetet.

(Budapest) Horner Miklós

KATONA DR
JOGI SZEMINÁRIUMA

par excellence a legmegbízhatóbb

IV, CALVIN TÉR 2. SZÁM

* A cikk állításaiival nem ért mindenben egyet a szerkesztő. Elvi állásfoglalásról lévén azonban sző, készezőesen adunk helyet H. M.-nak.

ALLEGÓRIA A PYRAMISOKRÓL.

Erich Kästner.

A: A kövek, mikből a piramisok állnak egymáshoz nagyon hasonlítanak. Azt mondhatnám, csak egy ponton [differálnak: az alsó kövek többet hordanak.

B: Ez régi dal már. Ki alúl van izvad, míg [hűsöl a felső, de ha zárgódnának is a kövek: vén szabály, hogy mindenki nem lehet első és az alsóknak mindig nehezebb.

A: Nem volna okosabb ilyen esetben fejükre állítani a dolgokat? Azt tartom, nem lenne lehetetlen fölforgatni a piramisokat . . .

B: A fölforgatott piramis összeomolna s ha földre hullanának a kövek: a csúcsuk megint csak fölfelé volna és megint alúl maradna a tömeg.

A: Ha tehát az emberekbe — pardon! — [kövebbe a vihar szele egyszer belekap: úgy gondolja ön, hogy végül és örökre a többség mindig csak alúl marad?

B: Így gondolom. Mértan ez! Fanyar, de [igaz lecke. Harc vagy sírás itt nem segít sokat. Csak egy segít . . .

A: És pedig?

B: Mától kezdve nem építeni piramisokat. (Graz) Faludy György fordítása.

PRECIZ
MODERN
MEGBIZHATÓ

OPTIKA
FOTO · KINO

HELLER
RÁKÓCZI U. 27

GALAGAMBA

(Novella, a „Bobcharmeur, egy szellemi csavargó története” című mesegyűjteményből.)

Bobcharmeur pedig ment az országúton, kevés pénzzel a zsebében és sok gúnnyal a lelkében, miképpen az egy igaz szellemi csavargóhoz illik és találkozott Galagambával, a bölcsel, ki egy ifjú zöldelő fa lehajló ága alatt állott és hosszú zsineg kicsomózásával volt elfoglalva:

— Vén szakállas — kiáltott rá Bobcharmeur. — Hogyan merészelsz ily fiatal és virító fa árnyékába állani? Izléstelen vagy!

A bölcs nem felelt. Csendes mosolyát szakállá selymébe rejtette és tovább csomózta a hosszú zsinegét.

— Mit akarsz ezzel a zsineggel? — kérdezte Bobcharmeur kíváncsian.

— Fölkötöm magam! — felelte egykedvűen a bölcs Galagamba és tovább csomózta a hosszú zsinegét. — Igen. Fölkötöm magam. Nincsen ebben semmi csodálatra méltó. Fölkötöm magam, mégpedig erre az ifjú fára és ennek is a legzöldelebb ágára. Hadd lógjak ott, aközött a két friss hajtás között, hadd himbálj a holttestemet a szél, mely meggörbíti a virágok büszke szárait, hadd szálljon holt orromra a zöldhasú dongó és hadd rémítem meg az erzejáró vandort, ki minden halálban amúgyis a maga elmúlását látja. Fölkötöm magam, mert ez a világ olyan nagy, hogy okos ember restelli a saját kicsinyiségét. Fölkötöm magam, mert ha gondolokom, elentébe kerülök az emberiséggel és ha nem gondolokom: önönmagammal. És végezetül fölkötöm magam, mert áldott legyen az a közönyösség, mellel hurkot köthetünk a saját nyakunkra. — Nem voltam jó ember és nem voltam rossz ember, mert úgy tartom, hogy jó ember az, ki meghasonult önmagával és rossz ember, ki összhangban van önmagával. Egyáltalában csak annyira voltam ember, amennyire az élet szokott rendje, szintelen szokásai, száraz törvényei és pállott erkölcei megengedték. Harcoltam értük: tehát ellenük. De ezen a világon a butaságtól a gonoszságtól

Három kép
a magyar írás galériájából

I. Rákosi Jenő.

1912. Találomra kiragadott évszám. Rokonszenves, mert nem népszámlálásszerű, mint 1910 és nincs jelentősége, mint 1914-nek. A szám csak ürügy. Cél: a XX. század első nyolcadának szellemisége. Ebben a szellemiségben Rákosi Jenő a vezéreikkiró, a középhelyen áll.

A háború előtti idő a par excellence esprit souterrain ideje: a láthatatlan vezéreké, be nem vallott gondolatoké, szabadkőművességé, az elhallgatott szándékoké. A lényeg elhomályosult: Magyarországon nem Tisza István befolyása volt a legnagyobb, hanem Rákosi Jenő. Vezéreikreki szászor mélyebbre hatoltak, mint Tisza parlamenti beszédei, vagy politikai intézkedései. És, amikor a közvélemény — éppen a Tisza-Rákosi afférben — elfordult Rákositól, a történelem, úgy látszott, mintha Rákosinak adott volna igazat. Hatását ez még jobban elmélyítette. Rákosi vezéreiket sohasem fogadták el teljesen: de sohasem tudták nélkülözni. Mindennapi kenyér volt a szellemi középértékben. Rákosi Jenő vezéreikreki: a háborúelőtti középosztály szellemi breviáriuma.

Annak az egyszám első személynek, amit Rákosi vezéreikreki használt, tisztátalan volt a csengése. Az Én, amit kiejtett és leírt, megbántott, sértődött és ezért rosszindulattal fizet Én volt. Sok és mély bukást hordott magában. Megbukott mint elbeszélő, mint színműri, mint színigazgató: egész különös módon. Megbukott úgy, hogy győzött — de ez a győzelem értékelen volt.

Becsúvágyának sebe azé az íróé, aki meg tudta szerezni szavai számára az érvényt, de ez nem a nagyságnak szólt, hanem valami egészen másnak. Először érvényesült és csak

aztán akart győzni. A közönséget nem emberi nagysága ragadta el, hanem a kötelező elragadtatást már előlegbe kapta. A Rákosi Jenő pozitív hatalmi situációt jelentett. Amikor regényt, darabot írt, győznie kellett, hiszen már előbb győzött. Művei laposak és üresek, de nem annyira, hogy ne diadalmaskodhattak volna. Rákosi Jenőt arra ítélték, hogy bármit is írt, feltétlenül megtapsolják.

Ő azonban nem volt az az ember, aki ilyen rosszagú sikerrel megelégedett. Ki akarta erőszkolni magából a nagy embert. Módszere nem is rossz: Shakespeare-rel inficiálta magát. De még ez sem sikerült. Sőt: a helyzet mindig szorongatóbb lett — már-már hatalmi pozíciója is megingott. Annyit győzött, hogy babékoszorú alatt leroskadni készült. Nem született írónak. Abbahagyta.

Színházi működése más természetű. Rákosi Jenő körül mindig kerengett valami homály az az esperit souterrain felül is, ami korának minden emberében megvolt. Szobájába hátsó ajtókon ismeretlen emberek surrantak be; titkos telefonüzeneteket kapott; hirtelen rejtélyes helyekre hívták; gyanús levelek érkeztek hozzá; tárgyalásokon vett részt, amikről soha senki nem beszélt. A személye körül terjedő homályt később különböző szóbeszéd és gyanúsítás próbálta megoldani, ezek meg lehetesen el is terjedtek, de csak azért, mert valószínűtlenek és kompromittálóak voltak.

Tény az, hogy Rákosi ismeretségi köre rendkívül nagy, mert volt benne egy kényszer, hogy az eseményeket és személyeket a maga egyéniségén élje át. Lehet, hogy nem bízott más ítéletében, lehet, hogy fiatalos kíváncsisága állandóan éber volt. Ez az életmagatartás az elforgásoldás veszélyével járt. A sok ember, a színházi elevenség pillanatnyisága,

elnémítja még a bölcsességet is. És végezetül, mint legfőbb igazságot megtudták a világról azt, hogy alfája és ömegája a nagy változatlanúság és hogy minden ember rögeszméje, hogy a világ változik.

És ekkor szétváltak egymástól Alkinea városánál, melynek kapuit foghíjas vénasszonyok vették, mert ezt tartották a legbiztosabb védelemnek.

Bobcharmeur pedig megint ment egyszer az országúton és újból találkozott Galagambával, a bölcsel, ki ugyancsak egy zöldelő fa lehajló ága alatt állott és egy hosszú zsineg kicsomózásával volt elfoglalva.

— Mit akarsz már megint azzal a zsineggel? — kérdezte nevetve Bobcharmeur.

— Fölkötöm magam! — felelte egykedvűen a bölcs. — Fölkötöm magam, mert ez a világ és ennek dolgai oly kicsinyek, hogy okos ember röstelli a maga nagyságát.

A bölcs Galagamba nem szólt egy szóval sem többet. Két hurkot készítet. Az egyiket a fa ágára dobta, a másikat a nyaka köré csavarta, majd ellökte magát a földről. A ruganyos ág a magasa lendítette. Rángott egyet, hordult egyet és kilehelte a lelkét s egy zöldhasú dongó csakhamar vígan lépkedett a vén bölcs holt orra hegyén.

Bobcharmeur pedig csak állt és nézte a holttestet, melyet az enyhe szél csendes jövedvvel himbált hol erre, hol arra. Egykedvűen bámulta és végül is eképpen szólt:

— Nem volt igazad, vén Galagamba. Nem volt igazad. Ez a világ nem olyan nagy, hogy kicsinyesgünk szégyenében föl kellene magunkat kötnünk és ez a világ nem oly kicsi, hogy nagyságunkon elszégyenkeznünk, hurkot kössünk tulajdon nyakunkra. Ez a világ — és ez a teremtés legfőbb bölcsessége — éppen akkorra, sőt csakis éppen akkorra, hogy ne kössük miatta föl magunkat.

Igy szólt Bobcharmeur és elindult újra Alkinea városa felé, hol, mint a fáma mondja, oly szépek és termékenyek a lányok, hogy egyik-másik gyermeket szüli a pusztá pillantástól.

(Budapest)

Goda Gábor.

az események előreláthatatlansága, az özönlő élménykonfetti, a homályos elhallgatandó események száza és hozzá egy divatos, de alig értéktermelő színpadi műfaj felületel sikere, nem felelt meg elképzelt életstílusának. Ezt is abbahagyta.

Az irodalom nem fogadta be. A színháztól ő maga ment el.

A vezéreikkek egyszám első személyében kihallatszó csengés mégegryről beszél: egy soha be nem vallott, meg nem kezdett politikai karierről. *Rákosi Jenőnek* nagy gyakorlati politikai tudása, igen nagy ismeretsége, igen nagy befolyása, kész hatalmi helyzete volt. Hangjára a fülek kinyíltak; akár megvető, akár csodálkozó, akár bírálóvá válaszra készülődve, de kinyíltak.

Nem lett belőle politikus. Író volt. Nem művész — csak vezércikkíró. Az, amit teremtett, szellemi táplálék: nem magasrangú, nem az időtlenség számára — egy napra. Nem az emberiség javának a magyar középosztályának. Nem az élethalál titkairól: csak a minden-nap eseményeiről.

Szellemisége tökéletes megnyilatkozása a sed avenam non-lojalitásnak, amely mindig a vitam et sangvinem lobogó színeiben tündöklött. Aldozatkészsége, — kivéve magát az áldozatot; hazafiság, — kivéve azt, amelyik komolyan vére megy; morál, — amelyik jövédelmez. Kis erények ujjongása, double-közép-út, bankett-tösz-töbcsesség és töltöttkáposzta-konzervatívizmus.

Rákosi Jenő sohasem lett volna képes odáig sülyedni, hogy ennek a szellemiségnek részese legyen, — de arra született, hogy vezesse. Voltak életében időszakok, amikor gyűlölte és megvetette. Minden nap választhatott volna hatalmi helyzete és a tágabb perspektívák között s ő mindennap a hatalmi helyzetet választotta.

Egyetlen nagy, igazi, gyógyíthatatlan sebe *Ady Endre*, akiben teljesen kiélhette titkolt, keserű, lappangó öngyűlöletét és önmegvetését. *Rákosi* nem tudta, hogy mint jelentett számára *Ady*: konkrét, gyakorlati, momentán hatásokra beállított tudata, önismeretének felületessége nem engedték, hogy a valóság mélyébe lásson. Azt hitte, hogy *Ady* pozitív személy. Pedig nem! *Ady* neki az a valaki volt, aki minden hatalmi helyzet, minden társadalmi súly, minden befolyás nélkül nagy tudott lenni, költőien nagy: amilyen ő nem lehetett: *Rákosi* túlozta *Ady* akkori hatását, úgy küzdött ellene, hogy a haremmodorból ítélve *Ady* nagyobbak látszott, mint amilyen tényleg volt; jobban gyűlölte, mint ahogy a helyzetből természetesen következett volna. Sikertült is a helyzet jelentőségét túlhangsúlyoznia.

De *Rákosi* ezzel csak öngyűlöletét nagyobbitotta meg; undorát növelte, mélyebben ásta alá magát, jobban hansúlyozta önmagában való hitetlenségét, önbizalmának hiányát. Kategorikusabban ismerte el saját maga előtt önmaga kicsinységét.

A háború után, a huszas években *Rákosi Jenő* szava másodrendű lett. Akkor már a nagypapa-generációhoz tartozott. Az általa hirdett gondolatoknak már csak félig volt értelmük, mert részben megvalósultak, rész-

ben elavultak. Hatalmi helyzete nem ingadozott, mert már senki sem tartotta érdemesnek megingatni. Agg jós lett, akit megkérdeztek ugyan, de akinek jóvondolását már nem lehetett használni. Végül az új élet még saját lapjától is elűzte és idegen lapnál, „számúzetés-

ben“ töltötte utolsó éveit: néha még fellobbanó tettkedvvel, de már igen kevés erővel. Es már majdnem semmi visszhangot nem kapott még attól a közvéleménytől sem, amely pedig sorsa volt.

(Budapest)

Thomas Mark.

Zabkötés

A szárazréti kútnál megálltak. Bucsí János ledobta válláról a zsúpkévért és hozzáfogott a vízhúzáshoz.

— Iszol-e, Eszter? — kérdezte a lánytól, aki mögötte állt és a legény széles hátát nézte, amint az a kút fölé hajolt és megmerítette a vedret.

— Iszom.

A gém nyekeregve emelkedett a magasba és János letette a tele vedret a kút kávájára. Eszter odalépett, egy kicsit megdöntötte és úgy szűresölte belőle a vizet, mintha óriási csuporból ivott volna. A veder szélén lecsurgott a víz és beszennyeződve csepegett vissza a kútba, ahonnan hűsen szálltak föl a hangok. János szeme ráterült a lány meghajló derekára.

Aztán ivott ő is.

Mikor elkészült, végig-öntötte a zsúpot és húzott még egy vedrrel. Ebből többször ráloccsantotta a szalmára a vizet, hogy megmedvedjen mindenütt. Már csak egy jó bögrényi volt a veder alján, de ekkor rápillantott a lány meztelen lábára. Szakadozó félcipőben állt előtte, lába karcsúan nyúlt föl és

elvezett a szoknya karimája alatt. János sunyított egyet a szemével és a maradék vizet rázúdította Eszter meztelen lábára. A lány elvisította magát és hátrább szökött.

— Ju!, te bolond!

— No, mi az, hideg volt talán? — tette magát a legény.

— Csupa víz lett a cipőm, — kényeskedett topogva a leány.

— Annak már nem árt meg. Vagy táncba készülsz: velük?

— A te eszed jár csak rajta... Nem is volna rossz, mi? Tudom jobban ízlene a dolgnál...

— Tánchoz éppen nincs kedvem, de szívesen elhevernék valami hívősen veled.

— Hát csak eregyj; keress helyembe mást! — mondta Eszter és elindult. Hanem azért a szoknyája most szélesebben harangozott, mint rendes járása közben. Így csak vasárnap ringatta könnyű derekát; csupa rontás volt minden mozdulata.

János fellobbanó szemmel nézte egy ideig, aztán fölkapta a kévét, megrázta kicsit és utána kaptatott.

Csakhamar elérte.

— Ne siess olyan nagyon, mert még tüzet fog a szoknyád!

Eszter elfordította a fejét és nem szólt rá semmit, de lelkében szétterült egy pávamadar farka, forróság öntötte el a testét, arcán játszott vére pirossága és föl kacagott. János szív megegyezre csordultig telt, hogy a legkisebb érintésre is kilocsant volna. Egy bolond hullám sodrába kerültek; hirtelen, mint ahogy a szerelmek és a nyári viharok jönnek.

Igy aztán szótlánul mentek tovább, hogy felkössék a zabot, amit az előző nap vágtak le.

A dűlőt a rét szélén kanyargott és mintegy száz méter szélességben húzódtott egészen az erdőig, két szelid hajlás között. A lelegelt és felperzselődött fűtorzásokon rengeteg kabóca, tücsök és egyéb bogár nyüzsgött. Szüntelen ciripelésük, mintha magából a hűmszóból tört volna elő és remegő, szomjazó, gyötrő érzékiséggel borította be a határt. S a magasból néha egy-egy paocsíri dala csorgott alá a hegyi patakok tisztaságával és üdőségével.

János és Eszter úgy mentek ebben az áradó, lebegő muzsikában, mintha valami sűrű hangtenger alján jártak volna, ami lépésük dobogásától szétvált előttük és mögöttük ismét összecsapódott. A nyári élet csodálatos kórusa zengett körülöttük, amihez csak a tavasz fölséges színpompája és dús illata hasonlót.

Csaknem az utolsó zabtábla volt ebben a tagban, ahova Jánosék igyekeztek. Mikor odaértek, János letette a zsúpkévért és kioldozta. Eszter hozzáfogott a szalmakötelek készítéséhez, amiket aztán leterített a földre. Egy-két markot rakott rájuk, a többit János tette még hozzá és összekötözte. Serényen dolgoztak, mert a nap sülyedése egyre sebezsebb lett. Még világosan el akartak készülni, hogy ne kelljen sötétben tapogatózni, vagy megegyezre kijönni ide, mivel ez a tag megszerve volt a falutól.

Munka közben nem sok szót váltottak.

Mit is beszélhettek volna? A szárazréti kútnál történt jelenet után mind a ketten tele voltak nyugtalansággal; erről pedig hallgattak. Eszter néha dőldogolt, hol halgan, hol erősebben és jobbra-balra sürgött, leterítette a köteleket, a hátrahátra maradó zsúpot előbbre vitte.

Csendesen haladt tovább a munka, túl voltak már a felén; mögöttük a tarlón sűrűn heverték a kévék.

János szeme minden kéve bekötése után az előtte-körülötte dolgozó lányra tapadt.

PÁSZTOR DR. GYERMEKÜDÜLŐJE
fiuknak — lányoknak
Balatonlellén

Prospektust Pásztor intézettől
Budapest, VI. Délibáb-u. 25. kérjen!



Buday György fametszete.

KÉT EPIGRAMMA:

EGY FORDADALMÁRHOZI

Ritka sötét korszak nyitott Európára,
[a győztes
ellenforradalom ül ma kaján diadalt.

Ámde te nem búsulsz, nem esel kétségbe miatta:
mind szükségszerű volt — hirdeted nagy-
[komolyan.

Mert te nem érzelmekből ítélsz, de komoly
[tudományod
s a dialektika új, bamba szabálya szerint.

Igy mindent, ami történik, meg tudsz
[magyarázni,
ez gyönyörű vigaszod s én irigyellek ezért.
Jó neked így! Mert lásd, ha nagyot rúgnak
[fenekedbe,
nem fáj majd a rúgás, bölcs magyarázat után.

EGY MÜELVEZŐHÖZI

Hol műelvezetet mérnek ki, te mindenütt ott
[vagy —
már ha a burkolat is megfelelő elegáns.

Telt hangversenyeken bizonyos, ott ülsz
[valahol te
s áhítatos szemedet forgatod nagyszaporán.

Tetszik néked, csábít erősen a hír és a márka,
mind, ami új kiadás, ott hever asztalodon.
Nem mindent, ami újkeletű, természetesen csak
azt, mely előtt a divat hasraesik zajosan.

Eppen ezért lelkesen imádsz, mindent, ami
[humbug,
mind, ami kordivat és mind, ami talmi erő.

Hogyha te új fiatalság vagy, hát vén leszek
[inkább
és ha te műértő, tollamat eldobom én.

(Budapest)

Vas István.

SORSJEGYET mindig
BENKÖNÉL vegyen
(ANDRÁSSY-ÚT 56.)
BANKÓT ÉRI

III. OSZT. HUZÁSAI: JUN. 14—16.

SZÉLJEGYZETEK

Kereste, mintha csak most látta volna meg először. És ez így is volt. A vágy megszépíti az embert. Mikor leterítette Eszter a szalmakötelet, olyan volt karcsú derekával, piros kendőjével és napégette arcával, mint egy nagy pipacs, amit ide-oda ingat a szél. Néha találkozott a tekintetük és János úgy érezte, hogy a lány is keresi őt; pillantásuk egyre erősebbre fonta vágyaik hálóját. Hej, nem hord a föld több ilyen lányt a hátán, gondolta János és belekapott a munkába.

Egy erőset csavart a szalmakötél összerogott végén: elszakadt.

— Eszter!

— Mi kell!!

— Hozz ide egy kötelet, mert ez szétment.
— Ne húzd meg olyan nagyon, akkor nem fog szétmenni.

— De ha gyenge volt, — mondta János és a hangjából valami féktelen kedv csapódott ki s ezt a lány is megérezte.

Amíg készült az új kötél, bekötött egy másik kévét.

A lány leterítette az új kötelet. Mikor felgyenesedett, János hirtelen átölelte.

— Erressz el, — szabódott pirosan Eszter.
— Csókolj meg, mert én addig egy kévét sem kötök be, sem el nem eresztelek.

— Hát akkor marokn marad a zab, — jelentette ki Eszter, de azért nem nagyon erősen bujt el a férfi tolakodó szája elől.

Egy csóknyi időre átzuhant lelkükön a végtelenség, aztán János eleresztette a leányt.

Újra munkához fogtak, lázasan, mintha valaki kergette volna őket.

A föld másik végén jártak, mikor a nap, mint egy izzó léggömb ereszkedett rá lomhán a Kövesdombra. Egy szántó paraszt, aki még az utolsó fordulólal bajlódott, éppen akkor bukkant fel a domb tetején. A nap beleakadt az ökor szarvába és fénye szétfolyt az égen, a földön.

Már csak keresztbe kellett rakni a kévét. Ezzel a munkával visszafelé haladtak. Eszter hordta össze őket, János meg rakta a csomókat. Fölöttük az ég pedig cserélgette színeit és mire az utolsó kereszt is elkészült, végigterült a határon a sötétség és a forróság fellebbent a földről.

Indultak volna haza, de gondolatban egymást kerülgették. Mikor kiértek a rétre, János leült.

— Gyere, ülj le te is, megpihenünk kicsit, — forgott benne a szerelem.

— Harmatos a fű már.

— De kényes lettél, tán a szoknyád félted?

Eszter nem felelt, de nem is ment tovább. János pajzán hangja átjárta és úgy érezte, mintha apró lángok, szentjános-bogárkák futkostak volna a testén. S körülvette a kezdő nyári éjszaka szépsége: zengő földek, meleg, kábító levegő, boldog terhek a tarlókön. Fölötte sűrűsödtek a csillagok, aranyestét permeteztek, amit azonban a sötétség felivott, mint a vizet a fővény.

— Eszter, hallod-e?

— Hallom, no mit akarsz, — mondta a leány és közelebb lépett.

— Mit...? Megvárom a holdat, aztán hintát kötök a két szarvára, téged meg ráülletek...

— De nagyon tudsz beszélni, — kacagott Eszter.

— Meg is teszem, — erősödött János és feléje kapott. Szinte megnyúlt az egész teste és megfogta a lány szoknyáját.

— János... te! — súgta Eszter, leszorítva a ruháját. De nem volt ellenkezés a szavában. Megcsuklott derékban, János meg elkapta.

...Nagy lila harangvirág borította le őket, amelynek szirma remegett a hűs éjszaka hozzáverődő muzsikájától. Aztán elkezdett nőni, már a fényes csillagok is benne ragyogtak, végül határai elomlottak a végtelenségben. A magasból pedig izzó gyűrűk hullottak alá és tüzes abroncsként szorultak koréjuk.

Mintha megnyíltak volna a föld pörusai, illatos bor árasztotta el a mezőket. Valami gyönyörűsége és fájdalmas részegség vett erőt a világban; csodálatos álmok nyíltak ki a szerelmesek szemében és örült fényvel világítottak, mint a lámpások.

Szinte megfulladt az élet a terhes mámorotól, elakadt mindennek a hangja...

Az égboltról leszakadt a csend. És mint egy vörös látomás emelkedett a dombok fölé a hold; mint a szerelem égő dala, mely egy isten kezében gyúlt meg.

Aztán a csendet lassan újra áttörté, át-szóttá a tücskök szüntelen ciripelése.

Újra felzúgott teljes erejével a nyári élet csodálatos kórusa. És János, meg Eszter bódultan ringott a tovaördülő föld hátán, a zabesomókra támaszkodó deris ég alatt.

(Budapest)

Habán Mihály.

SZOBROT ÁLLITOTTAK az édesanyjának egy pestkörnyéki városban az iskolásgyerekek. Az édesanyjának, akinek élete: szenvedés, fáradtság és örökös megbecsülés, az édesanyjának, akinek öléből időlen idők óta új meg új élet szakad s akinek pihentető ölébe hajtja fejét minden megfáradt emberi élet. Mindnyájunk gondoskodó, kenyeret osztó, ruhát foltozgató, szóíz könnyecsképeket felszárítgató édesanyjának... Láttam proletáraszonyokat járnunk ennek a szobornak avatóünnepén, meglelt férfiak, fiatal legények, gyerekek ezrei fődetlen fűvel állták körül az édesanya szobrát azon a langyos májusi vasárnapon. Nem ártott a sok szónoklat az ünnep bensőségének, a szobor tövében mindenki saját édesanyjára gondolt. Iskolásgyerekek buzzgókodásán és vetélkedő lelkesedésén épült ez a szobor, ezért elmondhatjuk róla, hogy biztos talapzaton áll. Úgy tudom, egy tanító ötlete, pedagógiai bravúrja és egész emberi eszelekedete hűzött meg szerényen az első anyák szobra hátterében. Irjuk ide a nevét: Sugár Béla. Mire az ő tanítványai megnőnek, talán jobb lesz a világ...
(Budapest) Fenyves Pál.

A SZAZAD MARGÓJÁRA.

Két humorista. *Charlie Chaplin*, ki művésza a pojkák között és *Bernard Shaw*, ki pojkája a művészek között.

Ha az ember azt akarja, hogy egy nő ne vegye észre, úgy csak egy mód van erre: udvarolni kell neki.

Az ember rendszeren öt perccel előbb lesz féltékeny, mint szerelmes.

A polgári foglalkozások közül leghaszonsabb az orvosé. Mert ha meghosszabbítja az emberi életet, javára szolgál az individuumnak és ha megrövidíti, a társadalomnak.

Tévedés azt hinni, hogy csak a gyáva ember fél. Mindenki fél, akinek fantáziája van.

A demokrácia csak éppen úgy a vezetők megalkuvása a nép butaságával, mint ahogy a diktatúra a nép megalkuvása a vezetők butaságával.

Hogy mi a különbség feudális és demokrácia társadalmak között? A feudális társadalmat az jellemezte, hogy kevesen loptak benne, de sokat, míg a demokratikus rendszert azt jellemzi, hogy sokan lopnak benne, de keveset.

(Graz)

Faludy György.

EGYESÍTSÜK ERŐNKET, mert csak így érünk célt: olyan gondolat, amelyet a fiatalok igen gyakran hangoztatnak, de csak a hangzótársánál maradnak. Annál nagyobb örömmel tudatjuk most olvasóinkkal, hogy a *Független Szemle* a maga célkitűzéseivel sokak gondolat- és érzésvilágához utat talált és megindította az egyesítés egyedül egészséges folyamatát. A *Porond* szerkesztője és ifjú

BIOLÓGUS DALA.

Boldogan hajlom a mikroszkóp fölé.

Hahó!

Hahó!

Be szép a világ.

Új csodát tárnak mindig a percek.

Új csodát.

Új csodát.

Néha egész igézetten állok.

Ó végtelen!

Mért e sok változás?

Ó végtelen!

Én tudni akarom.

(Budapest)

Simon Andor.

gárdája, annyi gondolat és eszmei közösséget talált a *Független Szemle*ben, hogy ideálltak mellénk, beolvadtak, velünk egy közösséget alkotnak, mert fontosabbnak tartják egy erős és életképes folyóirat megszületését és kialakulását, mint egyéni érdekeiket. A *Porond* mátlól kezdve tehát megszűnt, de folytatódik és kiteljesedik a *Független Szemle*ben s midőn új előfizető táborunkat köszöntjük — akiknek előfizetésük időtartamáig a *Porond* helyett lapunkat küldjük — csak arra kérjük őket, ajándékozzanak meg bennünket is azzal a szeretettel és lelkesedéssel, amellyel a *Porondot* megajándékozták. Mi azon leszünk, hogy bizalmunknak mindenben megfeleljünk. Munkánkhoz kérjük régi és új előfizetőink segítségét is: szerezzen mindenki legalább egy új előfizetőt a *Független Szemle*nek!

HA VALAMI arcunkba kergetheti a vért s ökölbe szoríttatja kezünket, úgy a *Pécsi Napló* május 21-iki számából vett idézet ezt bizonyosan megteszi. Íme szóról-szóra:

„Akárhogy forgatjuk a szemünket, ez kétségtelen igazolása annak, hogy az alsóbb néposztályok anyagi helyzete lényegesen megjavult, mert a javulás, az életszínvonal emelkedése nélkül a földműves, kisiparos, szolganép nem küldhette volna nagy tömegekben főiskolára gyermekeit. A főiskolai létszámfőnölk pedig elsősorban innen keletkezett, hiszen a középosztály gyermekei számban lényegesen megfogyatkoztak. A középosztály gyermekeinek életét tehát elsősorban az alsónép felnyomulása nehezíti s ez egyben az állam veszedelme is. Mert az alsónép gyermekei szellemben, erkölcsben, műveltségben és modorban kisebb értékűek. De koldulásban, könyöklésben, érdeklahátságban, sőt képviselőik révén még pártfogóikban is, erősebbek. Ma az alsónép zárt tömegben nyomul beléje és szolgálkivé teszi.”

Eddig az idézet! Mindig és mindenben megértők vagyunk, a dolgokat magasabb színvonalról nézük. De azért azt üzenjük a *Pécsi Napló* urainak, vigyázzanak! *Vannak dolgok, szavak, mondatok, amiket elfeledni s megbocsátani nem lehet.*

Sorsjegy... Török...

Ugye rámondja máris:

Szerencséje örök...

(Szervita-tér 3.)

Huzás június hó 14—16-án.

PARKETTA ÉS PADLÓBERENDEZÉS

C S A K I S GERO ANDOR
VÁLLALATÁTÓL, VII.
ROTTENBILLER U. 12.



PERGA

PAPIRIPARI ÉS
KERESKEDELMI
VÁLLALAT
B U D A P E S T
V., SZABADSÁG TÉR 18
(TÖZSDEPALOTA)
TELEFON 202-12

CSOMAGOLÓPAPIROK
P A P I R Z A C S K Ó K
CSOMAGOLÓTÁSKÁK

„Itt állanak előttünk, fűsán korcsúan, egészséges magabizással napbarnított arcukon. Hosszan vitáznak velünk, még többet egymással és fiúpajtásaikkal, vízparti napsütésben, holdfénynél, szénakazlak tetején. Kár a felesévről nagymamákért, igazán nem történik egyéb, talán még annyi sem, mint egy régi rózsaszínű bálí éjszakán. Tudatosak, (???) tudnivágyók, kíváncsiak“ sat.

Disputa

Baloghy Mária cikkével

Nem akarok most B. M. cikkének ideológiai részével vitába bocsátkozni. Már csak azért sem, mert ő maga is csak félig merte kimondani, amit gondolt. — De ahhoz, ahogy ő a fenti idézetben leírja a „mai lányt“, szükséges néhány magyarázatot fűzni.

Nagyon sajnálom, hogy B. M.-nek a mai lányoknak csak azzal a rétegével sikerült megismerkednie — s mint cikkéből kiviláglik, ezekkel is csak messziről — amelyik túrázik s vasárnaponként a természet lágy ölében vitatja meg „egyéni és társadalmi problémáit“. T. i. ezeken kívül a „mai lányok“ igen jelentős része pl. a szórakozás és kultúra maximumának még mindig a tánciskolát, mozit s a 28 filléres sárga regényt tartja, legnagyobb öröme, ha egy 3—4 hetes Színházi Élet kerül a kezébe. Ezekről azonban B. M. nem beszél s én is csak azért említem meg, hogy szembezzálljak azzal az általánosítással, amely distinctiók nélkül akarja egy kalap alá venni a szociológiailag és ideológiailag oly élesen különböző „mai lány“ típusait.

Ezek után rátérhetünk arra a lánytípusra, amelyről B. M. beszél: azokra, akik „fűsán korcsúan és napbarnított arccal állanak előttünk“. Ezek két nagy csoportból kerülnek ki. Az egyik az ú. n. fölszabadult polgárság csoportja, a másik a munkásmozgalom. Ha valaki egyszer kimegy velük a „napsütéses vízpartra“, vagy más hasonló helyre meghallgatni, hogyan vitáznak egymással és fiúpajtásaikkal, az el lesz ragadtatva az első alka-

lomal és bámulni fog, hogyan dobálóznak pl. a szociológia vagy pszichológia tolvajnyelveinek tudományos műszavaival. A kispolgári „modernség“ minden áhítatos rajongójának azonban főleg az fog tetszeni, hogy mennyire „fölszabadultan“, gátlások nélkül viselkednek társaikkal szemben. A látszat mégis többnyire csal! Meg kell nézni, mi rejlik emögött a fenegy „fölszabadultság“ mögött, mit jelent a valóságban, az emberekhez való viszonyukban ez az általuk gyanusan sokat hangoztatott szó. Sok mindent szoltak ez alatt a szó alatt érteni. Nagy általánosságban mindenki számára valamely társadalmi, vagy erkölcsi (s ez végső fokon szintén társadalmi) előfeltétel, vagy megkövettség alóli fölszabadulást jelent. És most kérdezzük: milyen irányban, mi alól és főleg micsoda küzdelmeken keresztül „szabadult“ föl a B. M. leírta lánytípus. Túl válik ezeknek a lányoknak a „fölszabadultsága“, „tudatos élete“, „vágyódása egy tisztább élet után“, „ürességtől kongó frázissá“. A polgári morált csak egy ponton tudták magukról levétőzteni s ez a szexuális életük. Azonban szükségesség vált, hogy cselekedeteiket valamilyen erkölcsi ítélettel igazolni tudják önmaguk s anyáik előtt s erre nagyon megfelelő a modernség jelszava. Mert a *jelszón túl* egy jótányival sem jutottak. Élik a maguk mindennel s mindenkiel szemben felelőtlen életét és teljesen mindegy, hogy „egyéni életük kiéléséhez“ a munkásmozgalom, vagy valamilyen más kört választják. B. M. túlságos jóakarattal ítélte meg a „mai lányok“nak ezt a típusát. Nem azt kellett volna figyelembe vennie, hogy mit mondanak, hanem, hogy mit cselekszenek! Ez pedig egyenlő a semmivel.

(Budapest)

Tamáška Pál.

Gondolatok

a regényről, mint műfajról

A líra után az elbeszélés az a műfaj, melyben az egyetemes magyar irodalom igazán nagyot tud alkotni. A regényírók művészeti szempontból legkifogástalanabban mindig az elbeszélésben nyújtottak. Ennek megvannak a maga temperamentumbeli okai. A magyar nem képes érzelmeit, gondolatait és általában önmagát olyan célszerűen kivetíteni, mint a többi európai nép s ezért a hosszadalmas regényírásához megkívánt nagy önfegyelmet alig bírja el. *Jókai* óta általánosan közismert, hogy a legtöbb magyar regényíró milyen könnyedén és gyorsan írja műveit. Ez igen fontos, ha meggondoljuk, hogy a legelső nagy, modern regényen, a Madame Bovary-n *Gustave Flaubert* teljes öt évig dolgozott, vagy hogy pl. *Zola* egész tudományos módszert állított fel a regényírás módjáról, vagy ismerjük *Thomas Mann* és a többi modern regényíró súlyos műgondját és ha tudjuk, hogy *Jókai*, *Szabó Dezso*, *Móricz* és a többiek milyen vulkánkitörés módjára írnak.

Ez a vérmérsékleti adottság sokat árt a magyar regénynek. Magyarzata abban keresendő, hogy a magyar türelmetlen lírai és szubjektív természet, nem bírja az eseményeket hidegen és objektíven, részvét nélkül megtárgyalni. Vagy már nem érdekli, vagy nagyon is megragadja. A regényben úgy jelentkezik ez, hogy az objektív magatartást szétveti a szubjektív részvét. Ez pedig az egységes koncepció és az egységes hatás szétvetését is jelenti.

De szerepel még más is, ami a magyar regény nagyarányú kifejlődése elé akadályokat gördít. Ez a társadalmi, vagy szervezetségi ok. Hogy például világtitsunk rá a kérdésre: a magyar dráma nemcsak azért nem fejlődhetett ki egészen a XIX. század végéig, mert lírai természetűek vagyunk, vagy mert nálunk még nem volt színészet. Ez legfeljebb másodrendű ok volt. Az elsőrendű ok az, hogy Magyarországon még nem volt meg a városi kultúra és városi polgárság, a modern színművészet és színészet előfeltételei. A regényvel is hasonló egy kisit az eset. A magyar íróknak legnehezebb kérdése mindig a könyvkiadás ügye volt, pedig határozottan

ez determinálja a regényírást, sőt azt mondhatnók, hogy csakis ez! A könyvkiadás ügye, különösen a haladó szellemű, korszerű magyar író számára mindig igen kemény dió volt. A hivatalos kultúravezetők támogatását nem remélhette. Csak az üzleti alapon megszervezett kiadók jöhettek számításba. Ezek azonban sohasem állottak olyan biztos üzleti alapon, mint mondjuk egy Zsolnay Verlag, ahol még a német kispolgári közönség is sok merész és új dolgot elbír, sőt direkt elvár. A magyar kiadóknak a merész és igazán új művészi vállalkozásoknál félniök kellett a közönség rövidlátásától is.

Ha a regényirodalomról akarunk beszélni, vagy pláne kritikát akarunk mondani róla, tisztában kell lennünk a műfaj végső lényegével, teóriájával, világtörténelmi és világirodalmi jelentőségével, hogy aztán belehelyezhessük életünk és történelmünk kisebb méreteibe. A regény a modern, kultúráltn ember számára az a nagy epikai műfaj, ami a kultúrátlan népeknél a naív eposz, egy kezdetlegesebb, de azért zárt kultúrfokon pedig a műeposz. *Lukács György* „A regény teóriája“ című munkájában ezt úgy fogalmazta meg, hogy az emberiség gondolatvilága a tör-

KÉSZEK VAGYUNK.

Sok-sok villám a sötét felhők közt készen

[feszül.

Készek vagyunk mi is,

jelekre várunk

kopasz, vénülk jegenyék alatt.

Kárognak már a hízott varjak.

Költöcske, ne dalolj már,

vázában lilium, tisztulj az útból!

Nem szépek nekünk a csendéletek!

Frissen vágott botok,

kikalapált kaszák,

szálfák, a sodró folyókon,

kemények vagyunk és egyenesek!

(Budapest)

Sáfary László.

télem folyamán kétszer került abba a helyzetbe, hogy minden feltehető kérdésre előre megvolt már a felelet; a klasszikus görög korban és a keresztény középkorban. Azért lehetett ebben a két korban a nagy epikának kizárólagos formája a pontos szabályokkal meghatározható eposz. Amikor azonban az újkor gondolatszabadsága és technikai vívmányai összetörték a középkor gondolati és lelki megoldottságát, akkor az ember összetörte a nagy epika zárt formáját is, az eposzt és megteremtette a regényt.

Nyugateurópában már a XVI. században a kalandos lovagregények megbuktatták az eposzt s ezek problémátlán létezőműsüggükkel máris egy új, nyugtalan keresést jelentettek az eposzok epikai nyugalmával szemben. A lovagregények csak szórakoztatni akartak. *Cervantes* ellenben visszatért a nagy epika hivatásához, ismét az emberi élet értelmét kereste, világlétepet adott, mint azelőtt az eposz. Csakhogy annak a világnak a képe, melyet a regénynek meg kellett volna örökíteni, a XVI. századtól napjainkig mindig fejlődő, örökösben meg-megújuló és a megújulásban örökösben forrongó. Azért ennek a világnak megfelelően a regény szabályait már nem tudjuk olyan precíz pontossággal felállítani, mint valamikor az eposzát. A regénynek csak nagy vonásokban jellemezhető válfajai vannak, melyek maguk is mindig változnak és alakulnak.

Most elképzelhetjük, minő viszonya van a magyar regényirodalomnak a világirodalom regényeihez, ha tudjuk, hogy ott már a XVI. században megindult az erjedés és hogy a XIX. század első felében *Balzac* és *Goethe*, második felében *Flaubert*, *Gogol*, *Goncsarov*, *Gottfried Keller*, *Tolsztoj*, *Dosztojevszkij*, *Zola*, *Maupassant* meg is teremtek a modern regényt. Magyarországon pedig, a hosszú nemzeti elnyomatásban elnémitva, csak a XIX. század elején kezdett éledezni egy mai értelemben vett irodalom. Mikor Nyugateurópában már a modern élet nagy regényeit írták, nálunk *Vörösmarty*, *Arany* és mások, még csak a magyar eposzt teremtették meg, azokat az eposzokat, melyek már akkor elvesztették időzserűségüket. (*Jókai* viszont minden valódi nagysága ellenére sem lehet a regény modern mesterei mellé állítani, mert azok problémát jelentettek; az újkor küszöbén szétört emberi lélek és gondolkodás új szintézisének a keresését.)

Magyarországon az eposz széttrése jó néhány évszázadot késett. A közönség zöme *Jókai* imádatában azt hitte, hogy az új forma, a regény csak szórakoztatásra, a szép, a jó megírására való. Nem tudták, hogy a regénynek a keresése mindig csak az élet jelenlévő kaoszával való leszámolásból indulhat ki. Hisz valamikor az eposz is az illető nép vallási hitét, világnézetét, a mindennapi megélhetéssért vívott véres harcait, gyilkolásait örökítette meg. A regény pedig az eposz utódja. Hivatása tehát ugyanaz, csak más formában és más eszközökkel.

Már *Balzac* is az emberi élet lényegét kereste regényeiben. *Goethe* az individualizmus és kollektívizmus harmóniáját kutatta tragikus hiábavalósággal. Mikor az új, a polgárság kötött életformája kezdett kialakulni, akkor *Flaubert* és a többiek tiltakoztak ez ellen az emberi szellem szabadsága nevében. S ha ma megnézzük, azt látjuk, hogy vannak írók, akik úgy a jobb, mint a baloldalon, aktíve kapcsolódnak be a világpolitika formálásába. Elég olyan nevekre utalni, mint *Romain Rolland*, *Maxim Gorkij* stb.

Ami pedig a speciális kritikai szempontokat illeti a regényirodalom tárgyalásánál; említettük már, hogy a regény az eposzsal szemben éppen a formák szétfőrését jelenti. A lényeg tehát jóformán csak az lehet, hogy a regény az eposz utódja legyen valóban! Mindig az egész emberiséget átfogó, vagy legalábbis egy kisebb közösség életét érdeklő problémáról kell szólnia, ha nem akar pusztán szórakoztatni, azaz lektúrromán lenni. Azért semmielőre kicirkalmazott poétikai szabályokat itt felállítani nem lehet, amely hibába máskülönben a maradi magyar irodalmárok esnek leggyakrabban. De nem lehet a teljes kritikai anarchia álláspontjára sem helyelkedni. A regény lényege az új életforma, egy harmonikus létezés keresése. Művészi formáját, igazságát, vagy művészetlen sikerületlenségét is ebből a szemszögből lehet csak elbíralni. Ma a bíralatnak viszont a legszigorúbbnak kell lennie ebből a szempontból, különösen, ami a nyelv művésziességét, az alakok beállítását és főleg az egész alkotás harmonikus és művészi összhatását illeti.

(Prága)

Zapf László.

JULES ROMAINS: Les hommes de bonne volonté

Kedves Szerkesztő úr, súlyos aggodalmaim vannak. *Jules Romains* új regénye egy kezdődő regényciklus első része. Az első rész négy kötet. Rövid bevezetésben *Romains* az olvasó bizalmát és jóindulatát kéri, — mert így mondja — régebbi kísérletei vezették ehhez a szokatlan méretű regényhez, melyben a francia társadalom képét akarja megfesteni. A bíráló is kénytelen valakinek a bizalmát és jóindulatát kérni. Lehet, hogy az olvasó a regény meséjének kivonatát várja. A romaini regény tartalma nem „egy lélek fejlődéstörténete”. A szerző szándékainak meghamisítása nélkül nem is lehetne e beszámoló egy ember történetévé szűkíteni. Ön ismeri *Jules Romains* regényeinek, verseinek, tanulmányainak, színdarabjainak gyűpontját: a társadalom, a csoportban élő ember lelki- és testvilágának törvényei azok. A magyar regényírás a társadalmat csak mint a „hős” környezetét, támadóját vagy támaszát írja meg. Pedig a társadalmi regényben a társadalom nem lehet díszlet, melynek festett vásznai között egyre csak a hős lírai vagy tragikus mozdulatai hipnotizálják az olvasót. A társadalom regénye más szerkezetet követel, mint az egyén életének regénye. Az írók, esztéták tudják, hogy a regénynek nincsenek törvényei. De tudják azt is, hogy az olvasó mit vár a regénytől. És *Romains* tudja, hogy 1932-ben az olvasó egyre csak azt kérdi: — hová megyünk? mit tegyünk? Kérdezhetők *Romains* mért nem gyűjti össze egyetlen hős életébe azokat a fényugarokat, melyek egyéni problémáinkat legmélyebben világítják meg. Mért nem rajzolja meg pontosan az egyén útját? Mit jelent a társadalmi regénynek ez az új fogalmazása? Nyugtass meg bennünket *Jules Romains* és írdd meg, merre menjünk, hová?

Azt hiszem, most legokosabb *Jules Romains*-nek átadnom a szót — talán ez a bevezető nem is egyéb, mint ürügy, hogy ezt a pár sort idézhessem.

„Vannak emberek, akik nem mennek sehová. Élnék. Futó üstökösként porladnak szét az emberi érgölgözetben. Remélem, mégis elérkezünk e regényben valahova. A cím azt ígéri. Nem tartozom azokhoz, kiket a végső összefüggéstelenség keserű kielégüléssel föltel. Nem vagyok a kaosz dilettánsa. A világ minden pillanatában mutathatja azt, amit akarunk. De ebből a céltalan nyüzsgésből, e kerülőutakon induló szándékokból, a zürzavar e bozótjaiból szakad ki végül egy korcsak eszméje. Az érdeke, a szenvedély, a bűn, az örület közönyös erői az emberi tettek miáridját bombázzák szerte, úgy látjuk, mintha egymást zúznák össze s eltűnének a semmiben. De vannak tettek, melyek a szellem legmélyebb szándékait fejezik ki s melyek mellett megmakacsodik némely emberi szív. És az erők magukkal ragadnak, az akarat s az érdem magyarázhatatlanul csoportosulnak. S mintha az *Összegés* akarja súlyos zökkenővel haladni. Az akaratok össze-visszájában vannak olyanok, akik a jó felé törnek. Ne kívánják, hogy biztos újjal mutassak rájuk. Én is csak azt tehetem, amit önök. Megtanultam ismerni őket tetteikben és eredményeikben.”

Kedves Szerkesztő úram, szokatlan, hogy bíráló ilyen hosszadalmas kerteléssel kezdje bírálatát. Tudom. De . . .

1908. október 6 . . . Páris. A külvárosok munkánépe munkába megy. Az újságok vastag betilként jelentik: „Bulgária kiküldött függetlenségét”, „Az Osztrák-Magyar Monarchia megszűllja Bosznia-Hercegovinát”, „Párik a tőzsdén” . . .

A gyárak felszívják a koránkelőket. Germaine Baader, a szép színésznő most ébredzik. Saint-Papoul úr tornászik, Madame parancsol, Mademoiselle reggeli ájtatóságát végzi. Champenais úr, a petróleumkartell esze, telefonál, Gurau képviselő igen kellemetlen adatok birtokába jutott.

Clanricard, a montmartrei iskola tanítója olvasta már a mai híreket. És ahogy végignéz az osztályon, érzi, hogy a gyerekek, a jövő élete fordul meg a sorsokockán. A közelgő katasztrófa nem fog megállani keleten, elérni a számtan-, nyelvtankönyvekből felfigyelők bukásukat. Mit mondjon és mit mondhat a tanító? Morészolhat-e eltérni az oktatási előírás keskeny sávjától? Érzi, hogy régi mestere, Sampeyre tanácsai nem illenek többé abba az új világba, melynek fenyegető körvonalai már átütnek a keleti égen. Ismert és

ismeretlen erők követelik a háborút s tenni kell valamit. Cselekedni Európáért, a civilizációért, a gyerekekért. Sampeyrenél keres útmutatást. A mester ugyanazzal a luciditással látja a „törtélen fejlődés, a demokrácia” esődjét. — A mi személetünk — a civilizatórikus, demokratikus erők állandó és növekvő gyözelmének hite — helyes lehet, ha a földet a Siriusról nézzük, vagy 10 évszázados szakaszokban . . . A katasztrófák megindításában az egyének, sajnos, helyzeti értéke van. *Romains* pontosan megrajzolja Sampeyre tanítványai kis körének kételyeit — adatokkal bőven szolgált 1914. A kör egyik szerda estéjén lép először előnk Michels, a német forradalmár, aki igen kevés optimizmussal szemléli az 1908-as forradalmi helyzetet. Ma már közismert tényeket tár a kör elé. Az Internationalé, a német párt, erőtlene. *Romains* igen érdekes, ma fölötőbb időszéri analízist adja Michelsen keresztül a német munkáspártnak. „Egy regiment katona nagyobb erő, mint az egész német szociáldemokrata párt”.

A párisi munkást Miraud, az asztalos „könyvtárban” halljuk. *Romains* föismerte a gyárilmunkás és a műhelyben dolgozó kézműves munkás ideológiai különbségét s ennek megfelelően rajzolja meg Miraudt s benne a műve legszebb és kultúrateremtő érzésvilágát.

A másik oldalt a petróleumkartell vezetőinek életében írja meg *Romains*. Champenais az intelligens, világosan látó tőkés, aki be tudja csukni a szeimeit, „nehogy az ucca képei megzavarják”. Sammécaud, kit a petróleum mellett Champenais felesége is érdekelni kezd. Mme Champenais az élettől egyre jobban elidegenedő gazdag asszony, aki irigyen hallgatja a manikűröslány szerelmi életének természetességét, majd Sammécaud-val való viszonyában talál némi változatosságot. Ez a kör még nem vett tudomást az Európát borzongató idegességről. Zárt fellegvárát jól védi. Most Gurau a független képviselő ellen indul hadba. Gurau egy dossier birtokába jutott, a petróleumkartell évi 12 millió frankkal károsítja meg az állomat, a képviselőház elé fogja terjeszteni az adatokat. Erzi, hogy aki ily adatokkal a kezében nem szól, az büntárs. A kartell Germainen, Gurau barátján keresztül próbálja leszerelni a támadást. Újságkampány. Gurau Jauresnál keres kapcsolatot, végül is a kartell alapította újság főszerkesztőjé szobájában nyugszik meg. A miniszterrel való beszélgetése meggyőzte arról, hogy pillanatnyilag fontosabb kérdések izgatják az államkincstárt, mint a kartell adóeltérkölése.

De *Jules Romains* tudja, hogy a XX. század emberei nem sorozhatók be valamennyien ebbe a két táborba. Már eddig is beszélünk

néhány figuráról, akik bizonyos szellemi közösségeket leszámítva, mondhatnók a nomadok életét élik.

Jallez a polgári családból származó párisi, a társadalomtól idegenkedő esztétalélek. Valóságos, morális, erotikus meditáció fiatalkori szerelme Helene, Juliette iránt, mind alkalom *Romains*-nek, hogy a szimbolista költőket és költészetet mélyebben ismeresse meg velünk. Mindaz, amit *Baudelaire*ről, *Morás*ról, *Fort*-ról Jallezzel elmondhat, valahogy még igézőbb képet nyer a társadalom hatalmas erőinek feszülésében. Jallezzel köszlani Páris uccáin, *Romains* víziói s költői fantáziájához illő feladat. Jerphanionnal a Páris felé robogó vonathal találkoznak először. Jalleznél erősebb, realisabb. Most szabadult a kaszárnyából s az október nyolcadiki újság már háborúról ír. Az ő ifjúsága a háború jegyében folyt. A nagy revás sötét és tragikus iskolapadjában. Háború, munkásmozgalmak, társadalmi kérdések? . . . „Nem! Nem akarok erre gondolni. Végül is nekem külön sorsom van. Friss, bátor és sértetlen. Mások is voltak húsz évecek az emberiség súlyosabb válságaiban és retentőbb jelekkel. Lényeg: a húsz év. A világ velem kezdődik, de nem vagyok olyan együgyű, hogy azt hinném, a világ értem van. Az életem események egyetlen sorozata, melynek a világ csak helye és alkalmá. Rajtam múlik, hogy Európa ideggörése életemnek csak egy epizódja legyen”. Párisba kerül, mint házitápnító és Jallezzel tanulja megismerni Párist. Nem igézi meg a Closserie des Lilas költőtársasága, nem sülyed el a szerelm szegénységében sem. Úgy érezzük, *Jules Romains* más feladatot szán sorsáról.

Az utolsó fejezet *Jaures* beszéde a Rue Foyatierben. Pour la paix eüppenne. A háború a civilizáció halála. Mentsétek meg az emberi kultúrát! A tömeg visszafajzott lélegzettel hallgatja *Jaures*t. S a munkások tömegében Sampeyre és köre, Miraud és barátja, Jerphanion és Jallez, „les hommes de bonne volonté”.

És ezzel szegényesen, túl gyatrán talán, fölvázoltuk azt az osztályréttegződést, melyet *Jules Romains* a háború előtti francia társadalomban lát. Kis papírlapra rajzolt térképet akartunk adni, hogy tudjuk, kit hol találunk.

Itéljük a regényről? A regénynek nincsenek törvényei. S ez a négy kötet csak első része a ciklusnak. A francia társadalmi erők és egyéni életek komplex és elágazó szemlélettel, szerves sorszerzésűgűk érzéssel, szünetlen összefüggését és egymáshatását oly szellemi biztonsággal és érzelmi gazdagsággal tárja előnk, hogy nincs helye tudákos kifogásoknak. Az utóbbi években a francia irodalom egyéni problémákkal *lőtsött* foglalkozni s így szükségessé láttuk — reméljük, lesz alkalmunk rá a jövőben is — megkeresni azokat a közös érintkezési pontokat, melyekkel a magyar olvasó, a *Független Szemle* olvasója, megrajzolatja a francia irodalom teljesebb képét.

(Páris) G. S.

A szlovenszkói haladó fiatalok röpirata

A szlovenszkói haladó középiskolás diákok öntevékenysége eredményeképp hűsvét előtt *Indulás* c. röpirat jelent meg Losoncon. Az *Indulás* tulajdonképpen folyóiratnak szánták, de közbejött akadályok miatt egyelőre csak röpirat gyanánt jelenhet meg. Célja az, hogy megszűllatassa a középiskolásokat s hogy a problémák felvetésével megindítsa a tisztázódási folyamatot a diákság körében.

Témaanyagát a középiskolások életéből és problémáikból meríti. Külön érdekessége, hogy írói — az egy *Morvay Gyula* kivéve — egytől-egyik középiskolások, kik saját élményeiről és reflexióikról számolnak be írásaikban. Ez a körülmény dokumentáris értékűvé avatja a füzetet, még akkor is, ha itt-ott egy-két gyengébb írást is találunk benne (*Rozik Emil, Menghárt László*).



Fáy Dezső tussrajza.

A legfigyelemreméltóbb *Acs Imre* (Amire az iskola nevel), *Iku Pál* (A pod, ruszi magyar ifjúság úttalansága) és *Ivan Bockó* (A szlovák középiskolás ifjúság) cikke. Tömör és helyes megállapításokat tartalmaz a szerkesztő kollektív „Haladó fiatalok folyóirata elé” c. bevezetője, mely a szlovenszkói magyar diákság szellemi fejlődésének és mai állapotának keresztmetszetét adja.

A röpiratban találjuk még *Lóska Lajos* novelláját, *Orisko István* visszaemlékezéseit a háborúra, *Morvay Gyula* két jó versét, részletet *Torberg* „A Gerber érettségije” c. regényéből, az *Indulás* ankétjét az osztályozásról, diákleveleket (kántorantitót, bejáró diák, leány a leánykérdésről), Önképzőkör-, Fórum- és Szemle-rovatot.

Meglepi az a komoly hang, mely ezekből az írásokból kiessendül s mellyel ez a fiatalág saját problémáit és helyzetét feltárja. Az *Indulás* további számai fogják megmutatni, sikerül-e a diákság tisztázódását elősegíteni azoknak, akik ezt a füzetet életre hívták — a középiskolásoknak.

(Losonc)

Sándor László.

Jó könyv
Szép kötés

Rado Olga

Budapesti, Visegrád u. 11/a

SZEMLE

IRODALOM:

SIMÁNDY PÁL: *Az elsőkkad hegybeszéd.* (Losonci S: kiadása, Losonc.) A modern embernek kétségtelenül súlyos hiányérzetet okoz a hit érzésének nélkülözése. Illetőleg az hogy ezt a hiányt semmivel sem tudta még eddig betölteni. Racionális gondolkodása szkeptikusá teszi, az egyházak szerepét pedig éles bíráló alá vonja s ez a bíráló semmiesetre sem eredményezheti hitének elmélyülését. De hitre szükség van, bármit mondjanak is erről a hitetlenek, — akik többnyire dogmatikusabbak s elfogultabbak még a legdogmatikusabb hívőnél is! — szükség van, mert érezzük hiányát. Sőt, tapasztalhatjuk, hogy azok, akik a mai történeti egyházakkal a legélesebb ellentétben állanak, igazai, mely valóságos emberek, akikre mindent inkább lehet mondani, mint azt, hogy — hitetlenek. És ha a hitet tágabb értelemben az embert betöltő etikai tartalomnak fogjuk föl mintahogy valóban az is, úgy meg kell állapítanunk, hogy azok a gondolkodók, akik a jövő társadalom gazdasági felépítését megalkották, sajnálatosan keveset foglalkoztak ennek az etikai tartalomnak szerepével s jelentőségével az új társadalomban. *Simándy Pál* ezt a szakadékokat próbálja áthidalni, mégpedig úgy, hogy kimutatja a történeti egyházak működésének megbecsülhetetlen bűnét, hogy „a kompromisszumos etikát nevezte ki kereszténységnek”. Visszatér magához *Jézus*hoz s azt akarja, hogy ezt a visszatérést mi is tegyük meg. Tiltakozik az ellen, hogy *Jézus* akár az egyházak, akár a szocializmus akár más részére kiszűrésűk. „*Jézus* egy sajátos és időtlen erkölcsi szellemet hozott és hagyott örökül a világra”. Ő a mi napjainkban sem kívánja megnyerni és lekötölni a maga tanítványait semmiféle történelmi megoldás számára. Csak a maga örök és időtlen szellemét akarja átültetni beléjük. *Azt a szellemet, amely kész a lázadásra mindenfajta és bárhol mutatkozó és hatalmaskodó gonoszra és hazugság ellen és kész minden jó és igaz ügy támogatására, bárki képviselői azt és bárhol jelentkezők is az*”. Bizonyos, hogy a mai emberiségnek egy visszatérést kell csinálnia, bár ez a visszatérés egyben előrehaladás is lesz. Tudunk intellektuális körökről, amelyekben *Platón*ig akarunk visszakanyarodni s onnan kezdeni mindent előlről. A nagytömegek számára azonban *Platón* sohasem kaphatja azt a jelentőséget, amit *Jézus* a maga életével és halálával kapott és így *Simándy* etikai, lángoló hit és tisztasága — kevés íróból sugárzik annyira a tisztaság, mint *Simándy*ból — igen alkalmas, hogy az új, a kollektív emberi hitből vezérfonalává váljék. (Budapest) *Dénes Béla.*

SZITNYAY ZOLTÁN: *Szeptemberi májdis.* (Kaziney könyvkiadó, Kassa, 1932.) *Szitnyay* egyik legkomolyabb ígérete a mai magyar irodalomnak. Sajnos, még mindig azt kell mondanunk róla, hogy *igéret*. Talán egyedül hivatott arra, hogy a megyei és kisvárosi keresztény dzsentri és polgári osztálynak ne csak a pusztulását, de lelki vívódásait, egész problémakörét s végül — ha ez lehetséges — az új társadalomba való beilleszkedését és szerepét megírja. Szinte vizionárius erővel eleventi meg alakjait s ha ez a kötet nem is emlékedés a Nines föltámadás után, ha élesebb kitérnek egynemely fogvatközségeik, még így is, vérszegeny

novellairódmunkában eseménynek számít. A Nyugathon *Illés Endre* bírálta a kötetet, a Kaziney könyvkiadó 3 másik kötetével. Meg kell már egyszer mondani véleményünket a Nyugatról s arról a szellemről, mely ott honos. A bíráló hangját nem nekünk kell visszautasítani. Nekünk csak azt a mértéket kell visszautasítanunk, amellyel a Nyugatot mér. És mér mindig úgy, ahogy pillanatnyi érdekei kívánják. Hiszen *Szitnyay*nak éppen Szeptemberi májdis e novelláját lehozta a Nyugatot s akkor megfelelt? — Hadakozunk a modern újságkapitalizmus ellen, mert az irodalomban is csak az üzletet nézi s a Nyugathon éppen az lenne a hivatása, hogy helyet adjon s megértéssel támogassa azokat az írókat, akik nem üzletes művészek. Ezt a hivatását a Nyugatot már régen nem teljesíti. Nem azt mondjuk, hogy a Nyugatot üzleti szellemű lett, nem, de ami még talán ennél is rosszabb: unalmas, az élet mögött kullogó klikkszellem veszi örölmalmába azt a fiatalit, akik majd mindig érdekekkel, ha befogadnak. A csehszlovákiai magyar irodalom lehet még kezdetleges, bizonyos az is, de azt a hangot, amellyel a Nyugatot bírálja, nem érdemli meg. Kérdezzük: mi az oka? miért? (Budapest) *Dénes Béla.*

TAMÁSI ÁRON: *Abel a rengetegben* (Genius, 1933). Egy sutygó székely genyenko pásztorkodik a Hargitán. Őrzi az erdőt és elmeséli nekünk élményeit, belátást gondolataiba és gondolkodás módjába. Nem is történik vele tulajdonképpen semmi. A világ lassan mozog arafelé, azok az események, amelyek ilyen magunkfajta embereket igazolomban tartanak, még csak hírihírek sem jutnak el odáig. Úgy tetszik, hatalmas hegyi tengerszem a székely néplekkel, amelyet nem igen zavar föl a bedobott kavics, vagy kő. És mégis... korszerűbb nem is lehetne ez a könyv! Nines benne egy aktuális esemény sem, de aktuális és igaz, mely életbetelelettel teli minden sora. Mindez pedig *Tamási Áron* stílusában és nyelvén, azon a nyelven, melynél izesebb és zamatosabb manapság nincs a magyar irodalomban. Élmény a könyv s egymaga döntő bizonyíték a regionális magyar irodalom történelmi szükségességéről s fontosságáról. (Budapest) *débe.*

PITIGRILLI: *Út a szerelemhez.* (Nova, 1933). *Pitigrilli* érdekes és sok tekintetben furcsa egy író. Úgy nevezett „szórakoztató” regényeket ír és mégis, sok helyenként túlsok könyveiben a filozofálás. Könnyed, fordulatoss, néha merész, de reneteg mélység lakozik benne. Író, aki nyitott szímmel nézi a történeket, magyarázza a dolgokat, sokszor cikikus, hosszadalmas és aprólékos, do embereinek történetje sokáig él bennünk és foglalkoztatja gondolatunkat. Legújabb könyvének hőse, Pott bíró úr, összeütközésbe kerül a jogszolgáltatás gépezetével, mert keresi az abszolút igazságot és tragikus összeütközik önmagával, mert a szerelemben is valami abszolútumot akar föllelni. Az összeütközés tragikus, mert hajszálfinom analíziseket talán eredményez, de harmónikus életet semmiesetre sem. Pott nem lesz öngyilkos, hanem elmegy valahová egy messze gyarmatra és tengődik egyedül. Egyedül önmagával és egyedül négerjeivel s ez rosszabb az öngyilkosságnál is. Sok mindenre rájön közben és sok minden megviláglik számunkra, míg követjük Pott bíró s a gyönyörű műlovarnó, Jutta Seumann szerelemének kavargását. Marad utánuk egy kis fanyarság a számban, jobban szeretnénk valamivel több pozitívumot hallani. De jó könyv, gondolatbelső könyv. El kell olvasni! *Gáspár Miklós* fordította kitűnően. Lendület, szép magyarság és sok költőiség van fordí-

tásban. A sok rossz fordítás után, melyben mostanában részünk van, öröm végre egy ilyen fordítást olvasni. (Budapest) *Andor Béla.*

TOTIS BÉLA dr.: *Törvény, Erkölc.* *Anyaság* (Az „Alláspon” kiadása 1933). *Totis Béla*nak nagy érdemei vannak irodalmunkban. Sorra veszi azokat a témákat, amelyekről beszélni kell, írni kell, mert a mai megnyomott társadalom rákéníti. Beszélni kell, írni kell, propagandát kell folytatni, azaz kellene, mert... hogy is van csak ez? Az Állam tiltja, vagy az emberek szégyellik mutogatni seibeiket? Nálunk nagyon könnyen osztoztatják az erkölcstelen, hazafiatlan, destruktív jelzőket. De ne firtassuk most ezt a témát, maradjunk *Totis* legújabb könyvével a *Törvény, Erkölc.* *Anyaság*nál. A születésszabályozást ösmerteti rövid, népszerű formában, igen szépen összeválogatott adatokkal megtámasztva. Itt az ideje már, hogy Magyarországon is társadalmi kérdést csináljanak a születésszabályozásból, hogy fölvegyék a harcot érte s ehhez jó előfutár ez a kis könyvecske. A magunk részéről annál nagyobb örömmel vesszük *Totis* munkáját, mert a *Független Szemle* következő száma amúgyis nagybőrra ezek a problémákkal foglalkozik. Ha más nem, mi vállalkozunk arra, hogy a problémát fölvevük, a harcot megindítsuk s megkezdjük a közvéleményteremtés keserves-kinos, de annál fölemelőbb munkáját. (Budapest) *Statisztikus.*

PIROS AURÉL fordítása: *Kik akarják a háborút?* A londoni Union of Democratic Control egészen elsőrangú munkát végzett, mikor összeállította a már ugyan közzismert adatokat a hadfelszerelési vállalatok titkos nemzetközi együttműködéséről. Mert bármennyire közismertek is ezek az adatok, hatásuk maradándó és propagatívabb, ha egy ilyen kis pamfletben össze vannak gyűjtve, mint az elsőtörtan megjelenő újságcikkeké. Most még csak kellene egy maecenás, vagy egyesület, hogy díjaztalanul megkaphassa a füzetet minden iskola és minden érdeklődő. Eppen ezért, hogy hálával tartozunk *Piros Aurélnak*, hogy kiadta a kötetet. Bizonyítja ez *Piros Aurélnak* idealizmusát és őszinte békevágát, amely ha nem is harcos békevág, kiadványával nagy mértékben segítheti azokat, akik a békéért való küzdelmet másképpen képzelik, mint a kiadó. Örülünk, hogy *Piros Aurélnak* mint kiadó őszintén dicseghetjük, mert a fordításáról — jobb nem beszélni. Magyartalanabb már nem is lehet. (Budapest) *Statisztikus.*

STEFAN ZWEIG: *Jeremiás.* (Fordította és kiadta *Vér Andor.* 1933). *Stefan Zweig* egyik leggyönyörűbb műve jelent meg a napokban kongeniális, igazai költőre valló fordításban. A *Jeremiás* a legtisztább békeszózat és biztosak vagyunk benne, hogy még színpadi sikert is el lehetne vele élni. Ajánljuk a darabot *Gellért Lajos* figyelmébe! Nekivaló szerep és nekivaló darab. Hogy is mondja Zweig? „Ki hisz szívéből, az felépül, az mindig látja Jeruzsálemet”. (Budapest) *Andor Béla.*

SZÍNHÁZ:

BALÁZS SÁNDOR: *Az öreg telet.* (Vigjáték 3 főtáncban). Bemutatta a Nemzeti Színház. Amikor a kritikus kilép a délelőtti főpróbáról a Rákóczi útra s megécsapja az éles nappali fény, a siető emberek feszültsége, villamosok esőngésége és autók túlkölsége, nem tudja m.hez fogjon, nem tudja milyen álláspontot foglaljon el azzal a főpróbaalközséggel, amely nem is egyszer nyíltzini tapsokban jut-

tatta kifejezésre tetszését és ez a tetszés nemcsak az előadónak szól. Mert sietve kijelentjük, *Balázs Sándor* igen épkezlés darabot formált *Gárdonyi* regényéből s ami még többet jelent: sokat átmentett *Gárdonyi* szelleméből is. Ha vékonyan is, de megvan a drámai feszültség, legfőképpen a harmadik főtáncban hogy ki, mert a befejezése egészen rossz s amellett izléstelen. (A kártyás férjet, aki nemcsak pénzt, becsületét, de asszonyát is elvesztette, kis odadobott kocsal: hogy nem jelentik föl s körorvosi állást is kijármak részére, aludni küldik s ott, abban a szobában, ahol a drámai kibontakozás megtörtént s a mellette levőben fekszik a férj, jön a szerelmese egybeborulása, s lehet a happy-end, az egész társaság elvonul falura!) — De nem a darab technikája a leglányegesebb, hanem a mondani- valója! Mond-e, ad-e valamit a darab 1933-nak, események, problémák ezrei után és még egy mindennek előtte? Vagy a ma s az élet nem is olyan problematikus? Lehet kérdés és feleletet nélkül is élni, sőt jól élni? Lehet megelőzned a békevégre ilyen föletes kopirozásával s ennyivel? Ez az, amire a kritikus nem tud választ adni, belenéz az éles fénybe és hunyorogtatni kell akaratlanul is. — Az előadás a szokott Nemzetiből. *Rózsaheggyit* másképp már el sem lehet képzelni, mint pipával, ivással-évéssel, tekintetesi tempókkal. Nagyszerű, de mindig ugyanaz, még akkor is, ha más-más címet jelöl a színpad. *Mátrai Erzsé* őszinte, meleg asszonyi, és *Timár* is igen jó emberformáló. *Petheő Hosszu?* (Aki Mayer úr szerepében ékes *székely* tájszó-lással beszél?) *Matnyó?* A rendes alakítások. De hogy a rendező egy gyomorspecialista rendelésébe mért rakott fogorvosi széklet s műszer-szokrénnyt, tele ollókkal s egyéb sebész rekvizitumokkal, azt még talán — ő sem tudja megmagyarázni. (Budapest) *débe.*

ZENE:

SOKAT MULATNAK MOSTANÁBAN ZENEI KÖRÖKBEN. Igy vezető be egyik legnagyobb estillapunk azt a részletes tudósítást, melyben hírdül adja, hogy *Jemnitz Sándor* díjat nyert a mai Németországban. Megszoktuk, hogy *Jemnitz*, ha pályázik, el is hozza a díjat — Németországból. Most a szent kámpó birodalmából is elhozott egyet és felteszem, hogy a jövőben is el fog hozni még többeket — Németországból. De kérdezem: Magyarországon nem nyerhet díjat *Jemnitz Sándor*? Hát persze, hogy — nem. Min mulatnának akkor zenei köreink? — Nálunk már bevett szokás, hogy fiatal zeneszerzőink műveit, ilyenkor tavasszal adják el — ha előadják. Van is ebben valami ráció. Utóvégre: fiatalság — bolondság és az április, na meg a május, a bolondok hónapja. *Kadosa Pál* művei kerültek előadásra a Zeneakadémián, *Veres Sándor* és *Farkas Ferenc* műveivel együtt. *Kadosát* nem számítom *Farkassal* és *Veressel* egy generációnak és az egységesen magas nívó ellenére, ezért nem volt egységes a hangverseny irányvonala. *Kadosa*, legalább is magyarországi utóregésében, még végigcsinálta a zenei „izmusokat” és küzdött is értük, már amennyit küzdhetett. *Veres* is, *Farkas* is, ha allig pár év választja el őket *Kadosától*, már kiestek ebből az időből. Náluk már formanyelvű lett az, ami *Kadosának* még küzdelmesen megmunkálendő anyag volt annakidején s amiből a saját stílusát, azt a feszülő *neóbarokk stílust*, kialakította. A népdalt beolvasztó hazai tendenciák és egy ideális községgel zenei igényei felé irányuló elzátosság — ez *Kadosa* mai műveinek két legfon-

BÖNGÉSZÉS

tosabb összetevője. A hazai viszonyokhoz mérten, mindez még nem támaszkodik tényleges fogyasztó-retegre és csak mint exkluzív koncertmuzsika mutatkozhatik meg. Hangversenyteremben. Ezek az eredmények sokkal jobban kitűntek volna, ha *Kadosa* régi fegyvertársait választja erre a szerzői este maga mellé. De hol is vannak régi társai? — Kettő közülük emigrációba kényszerült már. *Szabó Ferenc*, valahol a külföldön talált hajlamainak megfelelőbb szociális buzáist, *Szelényi István* pedig itt Budapestben él, egy maga szervezett kitagadottságban. A külföld számontartja mindkettőjüket és joggal kérhetjük számon őket *Kadosán* keresztült mi is, a magyar zenei életől. Ha *Szelényivel* és *Szabóval* vonul fel *Kadosa*, jobban kitűnnek egyéni eredményei és állásfoglalásának irányvonala. *Farkas* és *Veres* közreműködése inkább a generációs különbségeket domborította ki, annak ellenére, hogy a hozzájuk mérten „old-boy” *Kadosa* mellett, nívót tudtak tartani és felkészültség dolgában sem kerültek mögéje. A *Barók* és *Kodályt* követő zeneszerző-generáció sajátos földadatai nem a földolgozásra váró anyag eredetében különböznek, hanem a mondandóval tendenciájában: a közös anyag hovatartozásában. Közös a népi forrás, de mások a földolgozásra készítő körülmények. *Farkas* és *Veres* fölismerési ezen a téren még nem fokozódtak a műveik szemlélet végleges meghatározó öntudattá. Ezért formaliztikusak. Másképp áll az eset *Kadosával*. A mindennel szemben bizalmatlanná vált entellektüel kétkedése az ővé. Így műveinek hatásterülete azonos entellektusú egyének közösségére hat, hat csak egyértelműen. Ideológiájában, a német *Gemeinschaftsmusik* mozgalomhoz áll legközelebb. Ez a mozgalom ma részben teljesen megszűnt Németországban, részben a III. birodalom szellemében módosult. De él még Franciaországban. Nem oly szervezeten, kevésbé különösen, de mélyebb kulturális gyökerekkel. Talán nem is kimondott irány, vagy kinyilvánított program, de szinte polgári kultúrfejlődés természetes folyamánya. A német zenei emigráció jórésze ebbe a légkörbe került ma és ez nem fog kárára lenni a *Gemeinschaftsmusik* művelőinek sem. *Kadosa* pedig mindig meg fogja találni az út ideológiájának osztályosaihoz. A többiek — a többiek számon tartják külföldön, zenei köreink minél zavarosabb multságára.

(Budapest) Justus György.

KÉPZŐMŰVÉSZET:
Nemzeti Kiállítás a Műcsarnokban. A lapokból köztudomású, hogy a kultuszminiszter jóvoltából létrejött a Műcsarnokban a Nemzeti Képzőművészeti Kiállítás. Ez a kiállítás valamennyi festészeti irány művészeinek munkáit sorakoztatja föl. Így hát a néző részére elég változatos és érdekes. A miniszter szándéka az volt, hogy a festészet hosszú idő óta széthúzó erőit újból egyesítse, hogy a nemzeti összefogás manapság annyiszor hangzott gondolata a képzőművészet terén is megmutatkozzék.
Kétségtelen, hogy a gondolat életrevaló és látszólag sikerült is. Azonban azok a szenvedélyek, amelyek a különböző irányú művészeket egymással harcba késztetik, nem osillapítottak le. Amolyan családipárpatvarhoz lehetne hasonlítani az egész akciót, amikor az egymással gyűvő gyerekeket a szigorú, de megértődező mutató apa, türelmeire és békére inti. Sőt ajándékokat osztogat közöttük — állami és városi vásárlások, nagy és kis aranyérmek — nos... és ezzel máris megnyugtatja lelkiismeretét: hogy sikerült az összetartozás érzését fölbreszteni s a család lelki egyensúlyát helyreállítani. Csak a sokgyermekes családok apák tudják, hogy ez a béke nem végleges, hogy az igazán hadd el hadd csak ezután következik. A művészek közötti régi ellentétet nemhogy elfimultak volna, ellenkezőleg, a zűrzavar, harci zaj még nagyobb, mint valaha is volt s akik ösmerik közelebből a Nemzeti Kiállítás megalkadásának történetét, könnyen megérthetik ezt a nagy igazalmat.
Mi csak két dologra mutatunk rá. Az első, hogy a jury tagjai nem a művészek összessége választotta, hanem a miniszteri akarat oktrojálta a művészek tömegére. A kultuszminiszter szemmel látható jóakarattal vezette a jury összeállításánál, képviselve voltak ott a különböző irányok, de az is bizonyos, hogyha a jury választás útján alakul meg, egészen másképp nézett volna ki.
A másik súlyos kifogásunk az, hogy a művészeknek nem hagyta meg az időt arra, hogy fölkészüljenek egy ilyen reprezentatív kiállításra. Így a legtöbbben már többször szerelt munkáikat voltak kénytelenek beküldeni vagy hamarjában megfesteni néhány képet. Joggal megállapítható tehát, hogy ez a kiállítás nem tükrözi a magyar művészek teljesítőképeségének maximumát. És sokan, jelentékeny művészek is, elmaradtak. Mindegy, hogy milyen okból. Olyan művészkörlelt alapot kellett volna teremteni s kell teremteni a jövőben, hogy ezen a seregszemlén ott legyen mindenki s hogy a Nemzeti Kiállítás a művészeket és a közönséget a legteljesebb mértékben közelíthesse.
(Budapest) Gedő Lipót.

LAPZÁRTA UTÁN:
Íróhét Lillafüreden
Junius 10-19
Az IGE rendezésében immár másodszor gyűlnek össze az írók, hogy előadásokkal, a személyes megjelenés attrakciójával hívják föl a magyar közönség figyelmét kultúránkra s arra a mostoha sorsra, amelyben írónk, művészeink tengődnek. Az már más lapra tartozik, hogy helyese-e, ahogy csinálják? Nem tartjuk szerencsés ötletnek elsősorban azt, hogy Lillafüredet választották ülések színhelyül. Túláságosan előkelő hely Lillafüred, a TÉBE-nek vagy a GYOSZ-nak való, de nem éhesgyomru magyar írónak. Ilyen előkelő helyen az ember önkéntelenül is csöndesen beszél s nem törhet ki olyan elemi erővel mindaz a sok keserűség és mondanivaló, aminek pedig ki kell egyszer már törnie. De sokkal nagyobb lenne a propagatív hatás, ha évenként más-más vidéki városban tartanák az összejöveteleket, hogy a vidéki közönség is kontaktusba kerülhessen írónkkal. Miskolc ugyan közel van Lillafüredhez, de mit gondolnak, a miskolciak majd nyolc napon keresztül költséges kirándulásokon csinálnak? Kisvasutat vagy autóbustot fi-

LAPZÁRTA UTÁN:

Íróhét Lillafüreden
Junius 10-19

zetnek? És még hozzá napjában kétszer!
Súlyos kifogásaink vannak a műsorösszeállítás ellen is. Úgy látszik, már előre leszámították Lillafüred előkelőségét és milieujét, mert ugyancsak „steril” műsor várja a nagyérdemű közönséget. Hiányoznak mindazok az írók, akiknek kimondott politikai állásfoglalásuk van, pedig ez még nem jelentené azt, hogy az illetők napropolitikával kívánának foglalkozni. De talán érdekelné a közönséget a szocialista írók nézőpontja is, vagy *Kassáké* te szem föl. S hol van *Balla Borisz* és a *neokatolikus* gárda? Ők is rossziúk? És *hová van a fiatalosság*? Vagy nekik nincs mondanivalójuk egyáltalán? Elhisszük, hogy ezek kellemetlen kérdések, de föl kell vetni, ha már írói hetet rendeznek.
Éppen így: tendencia nyilatkozik meg az előadások sorrendösszeállításában. Az első napok előadásai kivétel nélkül ártatlanok és ártalmatlanok. Ha nem sértenék meg a hallgatókat, azt mondanók, hogy dedósoknak valók. Pedig nagyjából a közönség csak az első napokban lesz. Már „Az író lelkiismereti szabadsága”, vagy „Hogyan befolyásolja a sajtó a közízlést” kényesebb témák. Persze, csak az *ötödik* napon szerepelnek, amikor az ülések nem is Lillafüreden, hanem Tapolcán lesznek,

Nincs ma sürgebb tennivaló a világon, mint a tömegek életét érintő kérdések megoldása. Minden más: részlet, luxus és mellékeselekvés.
(Magyar Irás, Kassa) S. P.

Egy erdélyi magyarság, kulturális és szociális alapja egyaránt: a magyar falu, az ő kérdésébe torkollik minden ifjúsági és minden erdélyi magyar probléma... Az ifjúság feladatmegérzése nem a középosztályideológia folytatása volt. Sorai közül egyre többen nem a középosztályhoz tartoznak s az eredetükénl fogva odatartozók is lelkileg nem vallják a régi koncepciót. (Erdélyi fiatalok) Jancsó Béla dr.

Egy osztályban sincs oly nagy irigység és elégedetlenség, mint a polgári rendben. Ha valaki látott egyszer egy autót, amely egy bár előtt állt meg a februári éjben s kiszállt belőle egy frakkos úr és estélyi ruhás hölgy s a hajlongó portás mellett az alparadicsom felé tartott — s közben megfigyelte a körülálló arcát, nem fogja elfelejteni a polgárok arcán tüköződő mélységes irigységet... A munkától oly távol áll ez a világ, hogy csak a bűmlat mosolyával nézi.
(Korunk Szava)

Kühnelt-Leddin Erik.

Berlinben egy házat Karl Liebknecht nevével neveztek el, a hős tiszteletére, aki nem riadt vissza sem börtöntől, sem a haláltól. Ez a Karl Liebknecht szegény volt, bátor és nagylelkű. Még ellenségei is meghajoltak az emléke előtt. A hitleristák? Megváltoztatták Karl Liebknecht házának a nevét. Elnevezték Horst Wessel háznak. Tény, leg az ő hősük: selyemfű, rímkovás, homályban leselkedő bravó... Hitemre, mindenkinek megvan a maga hőse.
(Korunk, Kolozsvár) Ilja Ehrenburg.

Le kell vele számolnunk: az ifjúság lelke ma nyugtalan; nyugtalanabb, mint valaha. Olyan eszmék és vágyak motoszkálnak benne, amelyeket mi vagy rosszalunk, vagy nem értünk meg. De a tény itt van, megdöbbenően itt van és végzetes struccpolitika lenne észre nem vennünk.
(Literatura) Supka Géza.

Szerkesztőségünkben kapható könyvek:
Simándy Pál: Az elszakadt hegybeszéd
Simán Andor: Alomország.
Sáfary László: Lendület.
Totis Béla dr.: Az ifjúság nemi problémái.
Totis Béla dr.: Szerelm és szaporodás
Totis Béla dr.: Törvény, Erkölys.
Anyaság.
Remenyik Zsigmond: 7.ik hónap.

Dinamikus hangszóró?...
Stentor Dinamic

és
Stentor Liliput
a legtökéletesebbek!

Gyártja:
Mikrofarad rádiótechnikai és vill. gyár

Különös, hogy az antiszemita mozgalmat az egész föld kerekéségén a reakciós feudalistakapitalisták támogatják. A feltörekvő tömegek szabadságáért, kenyérért folytatott harcát ezzel akarják téves útra vezetni.
(A mi útunk, Debrecen) Végh Dezső.

Hamusodó könyvek alatt lobognak a máglyák és végeredményben ez azt jelenti, hogy ennek a tűznek a fénye mellett is újabb száz és ezer fanatikus indul el a német és nem német ember: társak szociális közössége felé.
(Munka) Kassák Lajos.

Az író az elefántcsonttoronyban egyáltalán nem „maga ura a maga birodalmában”. Ennek a birodalomnak az urait úgy hívják: kiadó, terjesztő, piac, profit. Az író, ha csak irodalom: bíró akar megélni, az ő parancsuzavukat követhet. Joga van a főhőst és főhősnőt meghaladni, de nincs joga a társadalmi rendet meghaladni. Hozzányúlhat mindenhez, ami nem fontos, de nem érthet semmit, ami fontos.
(Munkáskörös) Bresztovszky Ede.

A világháború előtt Európának volt egy beteg embere: Törökország. A világháború után a világnak van egy beteg embere és ez: — Európa.
(Szocializmus) Hortobágyi László.

Magyarország könyvtermelése 1932-ben elég jelentősen csökkent. Míg 1931-ben a könyvkiadók és könyvkereskedők közönsége az újonnan megjelent könyvek rovatában 3169 művet regisztrált, 1932-ben csak 2842 művet mutat ki.
(Magy. Statiszt. Szemle) ***

Felelős szerkesztő és kiadó:
DÉNES BELA.
Minden cikkért írója felel.
Kéziratokat nem adunk vissza.
A „Független Szemle” megjelenik évente 10-szer.
Előfizetési ára: évi 3.— pengő.
Külföldre ¾ dollár, illetve az ennek megfelelő összeg.
Postatakarékszám: 51.202.

A nyári hónapok alatt két kettős szám jelenik meg:
július 15-én és szeptember 1-én.
Csehszlovákiai előfizetőink pénzküldeményeiket Weisz Zoltán (Mukacevo, Duchnovicova 14.) címre küldjék.

természetesen még kisebbszámú publikummal. Kritikai életünk hiányairól megéppenséggel az *utolsóelőtti* napon lesz szó, amikor a közönség az esti színházelőadásra készül! Egyetlen előadás érinti a címet alapján a fiatalság kérdését. *Németh Andoré a hetedik napon!*
Azt hisszük, több kommentárt nem is kell fűznünk a lillafüredi íróhéthez. Erre is, mint mindenre, rányomja bélyegét az a sajátos *szellemi féltékenység*, vagy *megfélemlítettség* — s ezzel kellett volna tulajdonképpen kezdenünk beszámolóinkat — amely ma Magyarországon uralkodik és az írókat, akik elvögve minden leírt mondatukkal saját bőrüket kockáztatják, sokkal jobban érinti, mint bárki másét. Valami mindig érződik a levegőben s nem resteljünk ismétlenül leírni, pedig nem is mi írunk le először, hanem *Szántó Rudolf: érződik a láthatatlan korbács suhogása.*

Mindez azonban nem az IGE ellen monddott. Az IGE csak azt csinálja, amit *csinálhat*. És ha csak egyetlen írón segít, egyetlen övegyet támogat, már akkor is szükséges, hogy legyen és támogassa a nagyközönség! Tehát kedves olvasóm, engedj ezzel befejeznem: viszontlátásra a lillafüredi íróhétben!
Dénes Béla.